

نایین نامه: روایتی از دیار کهن

عباسعلی اجمعی آرندی

www.ketab.ir

سرشناسه

امامی آرندی، عباس علی، ۱۳۳۴ -

عنوان و نام پدیدآور

نابین نامه: روایتی از دیار کهن/ گردآوری و تألیف عباسعلی امامی آرندی؛ ویراستار سمیه ذوالفقاری.

مشخصات نشر

تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری

۴۰۸ ص.: مصور. فهرست فرهنگ و جامعه

شابک

۹۷۸-۶۰۰-۴۵۲-۱۴۸-۲

وضعیت فهرست نویسی

فبیا

موضوع

نابین

موضوع

Nain (Iran)

موضوع

نابین -- تاریخ

موضوع

Nain (Iran) -- History

شناسه افزوده

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

رده بندی کنگره

DSR ۲۱۲۳ ۱۳۹۷ الف ۲/الف

رده بندی دیویی

۹۵۵/۹۳۳۲

شماره کتابشناسی ملی ۵۲۸۹۱۸۹

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

عنوان: نابین نامه: روایتی از دیار کهن

گردآوری و تألیف: عباسعلی امامی آرندی

صفحه آرا: حسین آذری

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰ هزار ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۲-۱۴۸-۲

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
دانشگاه امام خمینی (ره) - تهران

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین تر از میدان ولی عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵، تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳، دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶، Email: nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

۱	سخن‌ها
۳	مقدمه
	فصل اول:
۱۱	پیشینه و تاریخ نایین
	فصل دوم:
۶۹	مردم‌شناسی نایین
	فصل سوم:
۱۱۵	مشاهیر نایین
	فصل چهارم:
۲۳۵	ادبیات نایین
	فصل پنجم:
۳۱۵	حومه نایین
۳۹۹	منابع

مقدمه

ای خدا آر شه سیرام کجاست
دل نشیم آیینم کجاست
خانه اجداد و مهر مادی
لذت آن مهد دیوانه کجاست
کوی کلوان کوچه سکان کجاست
جان پناه جسم مسکینم کجاست
مانده ام دور از شب شاد کویر
آن دل آرا ماه و پروینم کجاست
عصر آن سایه های سحر ساز
صبح های بهجت آئینم کجاست
شن فشان صبحدم باد صبا
شن فشان آن پیک مشکینم کجاست
آن جزی سر چشمه آب حیات
وان نشاط جان مسکینم کجاست

می‌خزید آن جوی در اندام شهر
 آن رگ جان‌بخش نایینم کجاست
 کشتخوان‌ها را نشاط بار نیست
 های و هوای جمع‌و‌ش‌چینم کجاست
 پسته خندان لب رنگین قبا
 گل انار رشک پروینم کجاست
 دشت شد میدان رقص گردباد
 کشتخوان گوهر آئینم کجاست
 یاد نایین را روانم ساز کرد
 آشنای ساز غم‌گینم کجاست
 شرق ذوقت پهنه عالم گرفت
 غرب گوید نقش نایینم کجاست
 ای طبع عزّ تو خواهم از خدا
 دیده تو هست آمینم کجاست^۱

به نظر می‌رسد تحولات سریع و بنیان‌کن زمانه ما موجب گسیخته شدن رشته‌های استوار فرهنگ غنی و گران‌سنگ بومی و فراموشی زبان‌های محلی در جامعه ایران شده است. معماری سنتی، زبان‌های محلی، آداب و سنن فرهنگی و دینی و تذکرة رجال و بزرگان این سرزمین به شدت در حال آسیب دیدن است. ناآگاهی از مفاخر ملی و منابع ارزشمند و داشته‌های خودی و خودباختگی در مقابل فرهنگ تهاجمی میان‌نسل‌ها، بن‌دید با شتاب در حال گسترش است. فراهم کردن زمینه‌ای برای توجه به هویت، فرهنگ و تاریخ بخشی از این سرزمین پهناور و تمدن کهن، معرفی فرهنگ بومی، ثبت و ضبط زبان محلی و آداب و سنن در حال فراموشی و تلاش برای معرفی این تکیه‌گاه‌های اصیل برای نسل جوان و تقویت خودباوری، هدفی بود که از

نوشتن این مجموعه در سر بود. به قول شاعر: «گرم زد دست برآید/ دست به کاری زدم که غصه سرآید».

آشنایی با تاریخ و فرهنگ‌های محلی و بررسی و شناخت آداب و سنن گروه‌های قومی می‌تواند درک صحیح‌تری از تاریخ و فرهنگ عمومی یک جامعه فراهم کند و راه را برای مشارکت عمومی در تدوین تاریخ عمومی هموار می‌کند. انجام طرح‌هایی در معرفی تاریخ و فرهنگ محلی متشکل از روایات، عکس‌ها و اسناد، حوادث و رفتارهای اجتماعی می‌تواند در بازشناسی هویت ملی تأثیر بسزا داشته باشند و این پژوهش با انتخاب چنین رویکردی به معرفی منطقه نایین می‌پردازد.

نگارنده، شوق سرزمینی است که زمینش نان ندارد، اما آسمانش عشق را اشکبار می‌کند. خطه‌ای که مردم آن سفره رنگین ندارند، اما زینت بخش طاقچه آقاهاشان کتاب است. منطقه‌ای که مردمش طی قرن‌ها جاری شدن آبی از کریر، مهربانی را از آسمان و قناعت را از صحرای خشک آن تجربه کرده‌اند و نمک‌زاری که هیچ جهان‌گشا در طول تاریخ آن را قابل لشکرکشی نیافته و شاید از همین رو فرهنگی بکر، اصیل و پربار بر آن حاکم بوده است.

مخاطب این نوشته نه تنها فرزندان این خطه که همه علاقه‌مندان به فرهنگ و تاریخ ایران هستند و امید است عموم ایران‌دوستان را به تماشای صحنه‌هایی زیبا از فرهنگ و تاریخ اصیل این مرزوبوم فرا بخواند که متأسفانه چون گنجی زیر آری از گرد و خاک بی‌توجهی و نسیان پنهان مانده است.

چرا نایین؟

علاوه بر بکر ماندن نسبی این شهر، نایین شهری است که پیوند وثیق و ناگسستنی اسلام و ایران و خدمات متقابل این دو

در آثار به جای مانده و نحوه شکل گیری این شهر، به خصوص در بافت قدیمی آن به خوبی قابل مطالعه است. به عنوان نمونه درون گرایی در محله های هفت گانه این شهر و جدایی آن ها از مراکز مهم شهری قابل ملاحظه است. به طوری که معابر محلی نیمه خصوصی بوده و استفاده محلی داشته اند. این امر گویای تأثیرپذیری فرهنگ این شهر از اهمیتی است که اسلام به خانواده و تأکید بر حفظ حرمت آن می دهد. همچنین وجود فضاهای مذهبی مانند حسینیه ها در مرکز محله ها و برخی مکان های خدماتی و رفاهی در حاشیه و آب انبار و مسجد در هر محله بارزترین ویژگی این شهر اسلامی است. هیچ شهر تاریخی با قدمت نایین را نمی توان یافت که نظام محله بندی و فضای حسینیه های آن (مراکز محله ای) سوز از لحاظ اجتماعی و کالبدی به خوبی نایین مورد استفاده قرار گیرد.

رجال بزرگ و مناسبت و مقید به ایمان و اسلام چون مشیرالدوله ها و بسیاری از مردان تاریخ ساز مانند شهید وطن و قهرمان مبارزه با استعمار و استبداد سید دکتر حسین فاطمی نایینی و فقیه اصولی، مجدد علم ایران، امام، درجه اول نهضت مشروطه خواهی ملت ایران، مرحوم آیت الله نایینی (میرزای نایینی) در این وجیزه معرفی شده اند که شناخت شخصیت و افکار آن ها برای همه ایرانیان ضروری به نظر می رسد. همچنین به معرفی سایر بزرگان این شهر از سلطان الحکما تا پروفیسور معصومی در طب و از دکتر غلام حسین مصاحب تا پروفیسور تقی فاطمی در ریاضیات و پدر معماری سنتی ایران استاد کریم پیرنیا و مترجمان چیره دست و حقوق دان چون دکتر مصطفی رحیمی و دکتر محمدرضا جلالی و علی محمد عامری پرداخته ام که شایسته معرفی هستند.

یکی از نشانه‌های قدمت نایین و اهمیت این خطه، زبان محلی نایین است. این زبان از دیدگاه مرحوم استاد محمدتقی جامع (جامع علوم ادبیات عرب و فارسی) از ریشه‌های اصیل و پیوسته زبان اوستا یا پهلوی میانه محسوب می‌شود و جزو آن دسته از زبان‌ها است که اصالت ادبی و پیوند ثابت با زبان مادر (پهلوی ساسانی) دارد. پرداختن به این زبان قدیمی و در معرض فراموشی و فرهنگ شفاهی منتج از آن یکی دیگر از وجوهی است که در این نوشتار پی گرفته‌ام. در مستندسازی تمثیل‌ها و لغات در سال فراموشی در کنار ثبت گزارش‌های مردمان عادی و پیران ساکن این خطه نیز اهتمام ورزیده‌ام.

لازم به توضیح است که این جانب با رویکرد فرهنگی و تکیه به تاریخ شفاهی در این نوشتار ضمن اهتمام به دقت و صحت در نقل تاریخ و فرهنگ منطقه با کمک منابع چاپی قدیمی نایاب چون گنجینه‌ای منحصر بفرد که توسط نگارنده از آغاز جوانی جمع‌آوری شده و در دسترس برای تلاش کرده‌ام تا این کتاب گردآوری و تألیف شود. همچنین از حمایت و تازگی سخنان اهالی این شهر با مصاحبه و گفت‌وگو با محرمین و فرهنگیان قدیمی و پیربابایان (متولیان و مسئولین میانی) پیران ساکن در روستاها بهره برده‌ام. اتفاقی که با مراجعه به اشعار و ساعت‌ها گفت‌وگو و ثبت خاطرات و شنیده‌های آنان میسر شده است. این جانب پس از سال‌ها کار فرهنگی و تلاش در حفظ و اشاعه زبان و فرهنگ بومی و تألیف و انتشار کتاب «آرند وطنم» - به جهت ثبت محیط فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی پنجاه سال قبل روستای زادگاهم در سال ۱۳۹۰ - در صدد برآمدن تا با رویکرد ثبت و نشر فرهنگ و نقل تاریخ شفاهی، این بار در مقیاسی بزرگ‌تر آن را در منطقه نایین به کار بندم با این امید که منشا

اثرات خیر باشد. لازم است از تمام استادان و کسانی که به نوعی مرا یاری کردند و نام مبارکشان در متن آمده یا مغفول مانده و به طور ویژه از فرهنگی فرهیخته جناب آقای حسین میرزاییگی که با سخاوت، تمام گنجینه مطبوعاتی بی نظیر خود را در اختیار این جانب گذاشتند و با منش معلمی و تسلط کامل به موضوع، نگارنده را راهنمایی کردند سپاس عمیق قلبی خود را تقدیم کنم. با احترام و تقدیر بسیار از استاد محمدعلی ابراهیمی انارکی که خدماتشان به زبان و فرهنگ نایین کم سابقه است و نگارنده از کتابهای تألیفی ایشان بهره فراوان برده‌ام، با ادب تمام و ارادت بسیار ستایش و تحسین می‌آورم.

نکته مهم آنکه شناخت محدود و قلیت معلومات نگارنده باعث شده از معرفت بسیاری از رجال شاخص و فرهیختگان نایین محروم شوم. به همین جا از محضر استادان و هنرمندان و صنعتگران شریف نایین که نام مبارکشان در این وجیزه نیامده از صمیم قلب عذرخواهی و احترام خالصانه و ارادت خاضعانه خود را به آنها تقدیم می‌کنم. نحوه انتخاب بزرگان شناخت نسبی این جانب از خدمات و آثار گران بها، نامیردگان در سطح محلی و ملی بوده و می‌دانم که نقصان دارد.

این مشکل و نقیصه در بخش حومه نیز راجع است، حومه نایین به لحاظ جغرافیایی روستاهای زیادی دارد که امکان شناخت کافی و مشاهده محل برای بعضی روستاها وجود نداشته و در این نوشته معرفی نشده‌اند، بعضی از دهکده‌های کوچک نیز تقریباً خالی از سکنه شده که قابل ذکر نبودند. امیدوارم در آینده به این مهم بیشتر پرداخته شود.

قدردانی از اساتید و فضلا و همراهانی که در فراهم نمودن نوشته حاضر مرا مساعدت نمودند، وظیفه‌ای اخلاقی است. از

حضرت استاد محمدعلی ابراهیمی انارکی که سرمایه فرهنگی این دیار و تلاشگری کم‌نظیر در زمینه گسترش زبان و فرهنگ محلی هستند و اینجانب از کتاب‌ها و نوشته‌های پر ارج ایشان استفاده فراوان کرده‌ام یاد، و همت بلند ایشان را ستایش کنم. از استاد بزرگوار جناب آقای احمد طالبی‌نژاد که داوری اثر را به عهده داشته است و با دقت زیاد نوشته را بررسی کردند و توصیه‌هایی مفید نه دادند، سپاسگزارم. از آقای دکتر مرتضی جابری مقدم که در فنی و تنظیم ترتیب و توالی مطالب راهنمایی‌های کارگشا و دلسوزانه انجام دادند، صمیمانه تشکر می‌کنم. از تمام دوستان هنرمند و هم‌سفرها، آگاه که در تهیه و تکمیل نوشته سخاوتمندانه همراهی و مساعدت کردند، سپاسگزارم. همچنین از خواهرزاده عزیزم خانم مهدیه ماهی که رحمت نوشته را تقبیل کردند ممنونم. اما در خصوص چاپ این اثر ابتدا از جناب دکتر جوادی یگانه رییس سابق پژوهشگ فرهنگ، هنر و ارتباطات که با روی باز همراهی کردند و سپس از لطیف‌الدین دکتر محمد سلگی و مساعدت ایشان با عرض ادب و احترام بسیار قدردانی می‌نمایم. مراتب سپاس و تشکر خود را از جناب آقای دکتر محمد روزخوش و سرکار خانم سعیده زادقناد و همکاران ایشان که با زحمات بسیار و تلاش مجدّانه خود زمینه چاپ این کتاب را فراهم نمودند اعلام می‌کنم. آرزو مندم این اثر ناچیز مورد توجه و عنایت همه فرهنگ‌دوستان قرار گیرد.

عباسعلی امامی آرندی

زمستان ۱۳۹۶